અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

દત્તાત્રેય અને અન્ય

વિ.

મહાવીર અને અન્ય

૩૧ મે, ૨૦૦૪

[બ્રિજેશ કુમાર અને અરુણ કુમાર, ન્યાયમૂર્તિઓ]

કર્ણાટક લેન્ડ રિફોર્મ્સ એક્ટ, ૧૯૬૧; કલમ ૪૫/કર્ણાટક સર્ટેન ઈનામ્સ એબોલિશન એક્ટ, ૧૯૭૭; કલમ ૫ :

વિવાદિત જમીન પર ભોગવટા ગણોતિયા હક્કો–નો દાવો–લેન્ડ ટ્રિબ્યુનલે અરજદાર/સામાવાળાઓના પક્ષમાં હક્કો મંજૂર કર્યા–જો કે, અન્ય વ્યક્તિ/અપીલકર્તાની અરજી પર, ટ્રિબ્યુનલે પણ તેને તે જ જમીન પર હક્કો

મંજૂર કર્યા–સામાવાળાઓ દ્વારા પડકારવામાં આવ્યો–હાઈકોર્ટના સિંગલ જજ દ્વારા પુનઃવિચારણા માટે ટ્રિબ્યુનલને પરત મોકલવામાં આવ્યો–અપીલ પર, ઠેરવવામાં આવ્યું કે, સામાવાળાઓના પક્ષમાં ભોગવટા ગણોત હક્કો મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા અને તે મુજબનું પ્રમાણપત્ર તેમના પક્ષમાં ઈસ્યુ કરવામાં આવ્યું હતું જે પડકારવામાં ન આવતાં તેણે અંતિમતા પ્રાપ્ત કરી હતી–ટ્રિબ્યુનલનો હુકમ મહેસૂલી રેકર્ડ અને પક્ષકારોના નિવેદનો તથા અપીલકર્તાઓ પૈકીના એક દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાતના આધારે ગુણદોષ પર હતો–કર્ણાટક સર્ટેન ઈનામ્સ એબોલિશન એક્ટ હેઠળ ભોગવટાની નોંધણી માટે જમીન વધુ ઉપલબ્ધ નહોતી–અપીલકર્તાએ ટ્રિબ્યુનલના અગાઉના હુકમનો ખુલાસો ન કરીને અને પછીની રીટ પીટીશનમાં સામાવાળાઓને પક્ષકાર તરીકે ન જોડીને છેતરપિંડી આચરી હતી–સિંગલ જજનો હુકમ યોગ્ય રીતે રદબાતલ કરવામાં આવ્યો–ભારતનું સંવિધાન, ૧૯૫૦; અનુચ્છેદ ૨૨૬.

સામાવાળાઓએ એક મંદિરની માલિકીની વિવાદિત જમીનના સંબંધમાં કર્ણાટક લેન્ડ રિફોર્મ્સ એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ ભોગવટા ગણોત હક્કોનો દાવો કરતી અરજી લેન્ડ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ દાખલ કરી હતી. ટ્રિબ્યુનલે કર્ણાટક લેન્ડ રિફોર્મ્સ એક્ટની જોગવાઈઓ અનુસાર તેમને હક્કો મંજૂર કર્યા હતા. પાછળથી, અન્ય કેટલીક વ્યક્તિઓ, અપીલકર્તાઓએ તે જ જમીન પર

ભોગવટેદાર તરીકે તેમની નોંધણી કરાવવા માટે કર્ણાટક સર્ટેન ઈનામ્સ એબોલિશન એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ અરજીઓ કરી હતી અને ત્યારપછી, તેઓએ ટ્રિબ્યુનલના હુકમને પડકારતી રીટ પીટીશન પણ દાખલ કરી હતી. સદર રીટ પીટીશન હાઈકોર્ટ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી. અપીલકર્તાઓએ અન્ય એક રીટ પીટીશન દાખલ કરી હતી, અને હાઈકોર્ટે ટ્રિબ્યુનલને પેન્ડિંગ અરજીનો ગુણદોષના આધારે નિકાલ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. ટ્રિબ્યુનલે અપીલકર્તાઓના પક્ષમાં ભોગવટા હક્કો મંજૂર કર્યા હતા, પરંતુ અવલોકન કર્યું હતું કે તેના અગાઉના હુકમને ધ્યાને લેતાં, સામાવાળાઓના પક્ષમાં મંજૂર કરવામાં આવેલા ભોગવટા હક્કો પડકારવામાં ન આવવાના કારણે બહાલ રહ્યા હતા. સામાવાળાઓએ ટ્રિબ્યુનલના હુકમને પડકાર્યો હતો. હાઈકોર્ટના સિંગલ જજે બંને પક્ષકારો દ્વારા અગાઉ કરવામાં આવેલી અરજીઓની પુનઃવિચારણા માટે મામલો ટ્રિબ્યુનલને પરત મોકલ્યો હતો. બંને પક્ષકારોએ ક્રોસ અપીલો દાખલ કરીને સદર હુકમને પડકાર્યો હતો. હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે સામાવાળાઓની અપીલ ગ્રાહ્ય રાખી હતી અને અન્ય અપીલ ફગાવી દીધી હતી. તેથી આ પ્રસ્તુત અપીલ.

અપીલ ફગાવી દેતાં, કોર્ટે

ઠેરવેલ કે : ૧. રીટ પીટીશનમાં સામાવાળાઓને પક્ષકાર તરીકે ન જોડવામાં અથવા તો જાણીજોઈને તે જ જમીન અંગે ટ્રિબ્યુનલના અગાઉના હુકમનો હાઈકોર્ટ સમક્ષ ખુલાસો ન કરવામાં, તે ખુલાસો કરવો જરૂરી નહોતો તેવા આધાર પર અપીલકર્તાઓને કોઈ સદ્‌ભાવના (બોનાફાઈડ) નો દાવો કરવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં. તેઓ સારી રીતે જાણતા હતા કે જો તેમના પક્ષમાં કોઈ હુકમ પસાર કરવામાં આવશે તો સામાવાળાઓ અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ બનશે. સામાવાળાઓ સિંગલ જજ સમક્ષ આ મુદ્દો ઉઠાવવાથી વંચિત રહ્યા હતા. અપીલકર્તાઓનું વર્તન જો છેતરપિંડીભર્યું ન હોય તો પણ ન્યાયી હોવાથી ઘણું દૂર હતું. તે મહત્વપૂર્ણ હકીકતનું ઈરાદાપૂર્વકનું છૂપાવવું હતું જેના કારણે સામાવાળાઓને પૂર્વગ્રહ થયો હતો. સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ દાદ મેળવવા માટે નિષ્પક્ષતા એ મૂળભૂત નિયમ છે. [૮૨૧–ઈ–એફ–જી]

૨.૧. અપીલકર્તાઓએ કર્ણાટક સર્ટેન ઈનામ્સ એબોલિશન એક્ટ, ૧૯૭૭ ની કલમ ૫(૨)(૧) હેઠળ અરજી દાખલ કરીને પૂજારી તરીકે પોતાના હક્કોનો દાવો કર્યો હતો, જે દલીલ જ્યારે આ મામલો ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ હતો અને આખરી હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો તે પહેલાં તેઓ દ્વારા લઈ શકાઈ હોત. તે શા માટે ન થઈ શક્યું તે અંગે કંઈપણ દર્શાવવામાં આવ્યું નથી. વાસ્તવમાં સામાવાળાઓના ગણોત હક્કો ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ સ્વીકારવામાં આવ્યા હતા.

ટ્રિબ્યુનલ અને હાઇકોર્ટના સિંગલ જજે યોગ્ય રીતે અવલોકન કર્યું છે કે એકવાર મામલો આખરી થઈ ગયો અને હાઇકોર્ટે ટ્રિબ્યુનલના હુકમો મુજબની પ્રવર્તમાન સ્થિતિમાં દખલ કરવાનો ઇનકાર કરી દીધો, તે પછી મામલાને ફરીથી ખોલવાનો અને ગુણદોષના આધારે તેનો નિર્ણય કરવાનો કોઈ પ્રસંગ નહોતો. વાસ્તવમાં અગાઉનો હુકમ પણ ગુણદોષ પર જ હતો. તે મહેસૂલી રેકર્ડ્સ અને કેસના રેકર્ડ પરના નિવેદનો તથા પક્ષકારો પૈકીના એક દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાતના આધારે પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, અને આ બાબતને અંતિમતા પ્રાપ્ત કરવા દેવામાં આવી હતી. [૮૨૨–એ–બી–સી–ડી]

૨.૨. નીચેની અદાલતોએ રીટ પીટીશનમાં હાઇકોર્ટે પસાર કરેલા હુકમને ધ્યાને રાખીને કર્ણાટક સર્ટેન ઇનામ્સ એબોલિશન એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ વર્ષ ૧૯૮૫ માં અપીલકર્તાઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજી પર ગુણદોષના આધારે વિચારણા કરવા પોતાને લાચાર ગણ્યા હતા, પરંતુ આ હુકમનું આટલું સંકુચિત અર્થઘટન કરી શકાય નહીં. વાસ્તવિક હકીકત એ છે કે તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના ટ્રિબ્યુનલના હુકમથી સામાવાળાઓના પક્ષમાં ભોગવટા ગણોત હક્કો મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા અને તેમના પક્ષમાં તે મતલબનું પ્રમાણપત્ર પણ ઇસ્યુ કરવામાં આવ્યું હતું. સદર હુકમ અપીલકર્તાઓની હાજરીમાં પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. તેનું પરિણામ એ આવ્યું કે કર્ણાટક લેન્ડ રિફોર્મ્સ એક્ટની

કલમ ૪૫ હેઠળ સામાવાળાઓના પક્ષમાં ગણોત હક્કો સંપાદિત અને મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા અને કર્ણાટક સર્ટેન ઈનામ્સ એબોલિશન એક્ટ, ૧૯૭૭ ની કલમ ૫(૨)(૧) હેઠળ ભોગવટાની નોંધણી માટે તે જમીન વધુ ઉપલબ્ધ નહોતી, ખાસ કરીને જ્યારે અપીલકર્તાઓ દ્વારા વર્ષ ૧૯૮૫ માં અરજી કરવામાં આવી તે પહેલાં કે ત્યાં સુધી ટ્રિબ્યુનલના તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમને પડકારવામાં આવ્યો ન હતો. આમ, તેણે અંતિમતા પ્રાપ્ત કરી હતી. લગભગ ૧૧ વર્ષના સમયગાળા પછી અપીલકર્તાઓ દ્વારા એક રીટ પીટીશન દાખલ કરીને તેને પ્રથમ વખત પડકારવામાં આવ્યો હતો. સદર રીટ પીટીશન આખરે વિલંબ (લેચીસ) ના કારણોસર ફગાવી દેવામાં આવી હતી, જે હુકમને ફરીથી પડકારવામાં આવ્યો ન હતો. તદુપરાંત, તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ નો હુકમ કોઈ રદબાતલ હુકમ નથી જેથી કોઈપણ આનુષંગિક કાર્યવાહીમાં તેને અવગણી શકાય કે ન તો ૧૯૮૫ માં અપીલકર્તાઓ દ્વારા શરૂ કરાયેલી કાર્યવાહીમાં તેને પડકારવામાં આવ્યો હતો. માત્ર રીટ પીટીશન દાખલ કરવાનો અર્થ એ નથી કે તે આપમેળે જ સમગ્ર મામલાને અન્ય કોઈપણ આનુષંગિક કાર્યવાહીમાં તપાસવા માટે ફરીથી ખોલી નાખે છે અને હુકમ દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલી અંતિમતા ગુમાવી દેવાય છે. તેથી, આ રેસ જ્યુડિકેટાના બાધનો પ્રશ્ન પણ નથી. [૮૨૨–એફ–જી–એચ; ૮૨૩–એ–બી, સી–ડી–ઈ]

બસપ્પા ગુરુસંગપ્પા વિ. લેન્ડ ટ્રિબ્યુનલ, (૧૯૭૯) ૨ કે.એલ.જે. ૩૭૦, નો કેસ અલગ તારવવામાં આવ્યો.

૨.૩. સામાવાળાઓની ગેરહાજરીમાં અને મહત્વપૂર્ણ હકીકતો છૂપાવીને મેળવવામાં આવેલ રીટ પીટીશનમાં સિંગલ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલો હુકમ, કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં અપીલકર્તાઓના દાવાને મંજૂર કરવા માટે ટ્રિબ્યુનલ અથવા સિંગલ જજને ફરજ પાડતો નથી. ડિવિઝન બેન્ચે યોગ્ય રીતે ઠેરવ્યું છે કે અપીલકર્તાઓ દ્વારા વર્ષ ૧૯૮૫ માં કરવામાં આવેલી અરજીમાં ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ ટ્રિબ્યુનલના તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમની કાયદેસરતાનો કોઈ પ્રશ્ન નહોતો કે ન તો તે હાઇકોર્ટના સિંગલ જજ સમક્ષ વિચારણાનો વિષય હતો. આથી, સિંગલ જજનો હુકમ અપીલમાં ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા યોગ્ય રીતે રદબાતલ કરવામાં આવ્યો છે. ટ્રિબ્યુનલના તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમના ગુણદોષ એ આ કાર્યવાહીમાં વિચારણા હેઠળનો વિષય નથી. કેસના નિકાલ માટે જે કેટલાક અવલોકનો થોડા કઠોર હતા અને કરવા જરૂરી ન હતા તેને કાઢી નાખવા સિવાય ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમમાં દખલ કરવાનું કોઈ યોગ્ય કારણ જણાયું નથી. [૮૨૩–એફ–જી–એચ; ૮૨૪–એ–બી–સી–ડી]

દીવાની અપીલ અધિકારક્ષેત્ર : સિવિલ અપીલ નં. ૩૫/૧૯૯૯.

કર્ણાટક હાઇકોર્ટના ડબલ્યુ.એ. નં. ૯૭૦૬ અને ૬૯૧૫/૧૯૯૬ માં તારીખ ૩૧.૩.૧૯૯૮ ના ચુકાદા અને હુકમ સામે.

અપીલકર્તાઓ વતી રાજેન્દ્ર સચર, સુદર્શ મેનન, મહેશ સિંહ અને જી.એસ. શર્મા.

સામાવાળાઓ વતી પી.એ. કુલકર્ણી, ખ્વાઇરકપમ નોબિન સિંહ અને સંજય આર. હેગડે.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ બ્રિજેશ કુમાર દ્વારા આપવામાં આવેલ.

બ્રિજેશ કુમાર, ન્યાયમૂર્તિ : પ્રસ્તુત અપીલમાં વિવાદ બેલગામ ખાતે આવેલ સર્વે નં. ૧૦૩૩/૧ + ૨ ને લગતો છે, જે બેલગામના શ્રી ચંદ્રમૌલેશ્વર દેવ મંદિરની માલિકીની છે, જે એક નોંધાયેલ જાહેર ટ્રસ્ટ છે. આ અપીલના સામાવાળાઓએ તારીખ ૨૩.૮.૧૯૭૪ ની અરજી કરીને કર્ણાટક લેન્ડ રિફોર્મ્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૪૫ ની જોગવાઈઓ હેઠળ ભોગવટા ગણોત હક્કોનો

દાવો કર્યો હતો. સામાવાળાઓના ઉપરોક્ત દાવા પર લેન્ડ ટ્રિબ્યુનલ, બેલગામ દ્વારા વિચારણા કરવામાં આવી હતી અને તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમ દ્વારા તેણે સામાવાળાઓને ગણોતિયા તરીકે જાહેર કર્યા હતા અને કર્ણાટક લેન્ડ રિફોર્મ્સ એક્ટ (ટૂંકમાં 'સદર અધિનિયમ') ની કલમ ૪૫ હેઠળ તારીખ ૧.૩.૧૯૭૪ થી અમલમાં આવે તે રીતે ભોગવટા ગણોત હક્કો મંજૂર કર્યા હતા. ઉપરોક્ત હુકમ પસાર કરતી વખતે, ટ્રિબ્યુનલે સંબંધિત રેકર્ડ્સ અને પક્ષકારોના નિવેદનોનો સંદર્ભ આપ્યો હતો અને તેણે એ હકીકતની પણ નોંધ લીધી હતી કે સામાવાળાઓ, જેઓ અરજદારો હતા, તેમની ગણોતિયા તરીકેની સ્થિતિ આ અપીલના અપીલકર્તાઓ પૈકીના એક મધુકર અધ્યાપક દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી હતી. ભોગવટા ગણોત હક્કો ઉપાર્જિત થવાની પ્રસ્તુત તારીખ ૧.૩.૧૯૭૪ છે, જે તારીખે ટ્રિબ્યુનલ રેકર્ડ પરના પુરાવાના આધારે એવા નિષ્કર્ષ પર આવી હતી કે સામાવાળાઓ વિવાદિત જમીન પર ગણોતિયા તરીકે કબજો ધરાવતા હતા. તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમને કોઈપણ પક્ષકાર દ્વારા કોઈપણ અદાલતમાં કોઈપણ અપીલ, રિવિઝન અથવા અન્ય કોઈપણ કાર્યવાહી દાખલ કરીને પડકારવામાં આવ્યો ન હતો, સિવાય કે ૧૯૯૦ માં પ્રથમ વખત એક રીટ પીટીશન દાખલ કરવામાં આવી હતી. તે દરમિયાન ૧૯૮૧ માં સામાવાળાઓના પક્ષમાં ભોગવટા ગણોત પ્રમાણપત્ર પણ ઈસ્યુ કરવામાં આવ્યું હતું.

જો કે, અપીલકર્તાઓએ ખૂબ લાંબા સમયથી જમીન પર કબજો ધરાવતા હોવાનો અને ધાર્મિક પૂજા કરીને મંદિરની સેવા કરતા હોવાનો દાવો કરીને તે જ જમીન એટલે કે સર્વે નં. ૧૦૩૩/૧ + ૨ પર ભોગવટેદાર તરીકે નોંધણી માટે ફોર્મ ૧ માં કર્ણાટક સર્ટેન ઈનામ્સ એબોલિશન એક્ટ, ૧૯૭૭ (૧૯૭૮ નો કર્ણાટક એક્ટ નં. ૧૦) ની કલમ ૫ હેઠળ તારીખ ૨૨.૬.૧૯૮૫ ના રોજ એક અરજી કરી હતી. અપીલકર્તાઓએ બેલગામના શ્રી ચંદ્રમૌલેશ્વર દેવસ્થાનમના વહીવટદાર હોવાનો દાવો કર્યો હતો. ઉપરોક્ત અરજી દાખલ કર્યાના પાંચ વર્ષ પછી અપીલકર્તાઓએ સામાવાળાઓના પક્ષમાં ભોગવટા ગણોત હક્કો મંજૂર કરતા તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમને પડકારતી રીટ પીટીશન નં. ૧૪૦૩૩/૧૯૯૦ દાખલ કરી હતી. ઉપરોક્ત રીટ પીટીશન તારીખ ૩ જૂન, ૧૯૯૧ ના હુકમથી ફગાવી દેવામાં આવી હતી. તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમને વ્યક્તિગત નોટિસના અભાવના કારણે અને તે શહેરી જમીન હોવાથી કર્ણાટક લેન્ડ રિફોર્મ્સ એક્ટ લાગુ થશે નહીં તેવા કારણોસર પડકારવામાં આવ્યો હોવાનું જણાય છે. કોર્ટે નોટિસની બજવણીને લગતા મુદ્દાની પણ ચર્ચા કરી હતી અને જોયું હતું કે પક્ષકારોનું પ્રતિનિધિત્વ કરવામાં આવ્યું હતું. કોઈપણ સંજોગોમાં, અંતે એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે ટ્રિબ્યુનલના વાદગ્રસ્ત હુકમના લગભગ ૧૧ વર્ષ પછી રીટ પીટીશન દાખલ કરવામાં આવી હતી, તેથી લેચીસના કારણોસર પીટીશન ફગાવી દેવામાં આવી હતી. આ મામલો ત્યાં જ અટક્યો અને હાઇકોર્ટના

તારીખ ૩.૬.૧૯૯૧ ના હુકમને આગળ પડકારવામાં આવ્યો ન હતો અને તેને અંતિમ બનવા દેવામાં આવ્યો હતો.

રીટ પીટીશન નં. ૧૪૦૩૩/૧૯૯૦ ફગાવી દેવાયા પછી અપીલકર્તાએ રીટ પીટીશન નં. ૫૪૯૫/૧૯૯૨ તરીકે અન્ય એક રીટ પીટીશન દાખલ કરી હતી. ઉપર નોંધેલી રીટ પીટીશનમાં ઉઠાવવામાં આવેલી ફરિયાદ એવી જણાતી હતી કે કર્ણાટક સર્ટેન ઈનામ્સ એબોલિશન એક્ટ, ૧૯૭૭ ની જોગવાઈઓ હેઠળ અપીલકર્તા દ્વારા ફોર્મ નં. ૧ માં દાખલ કરાયેલ તારીખ ૨૨.૬.૧૯૮૫ ની અરજી પર કોઈ હુકમો પસાર કરવામાં આવ્યા નથી. અદાલતે સદર હુકમ મળ્યાની તારીખથી ચાર મહિનાના સમયગાળામાં કાયદા અનુસાર ગુણદોષના આધારે સદર અરજીનો નિકાલ કરવાનો નિર્દેશ ટ્રિબ્યુનલને આપીને રીટ પીટીશન ગ્રાહ્ય રાખી હતી. એ નોંધવું સુસંગત રહેશે કે ખાનગી સામાવાળાઓ, જેમના પક્ષમાં તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમથી ભોગવટા ગણોત હક્ક મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો, તેમને રીટ પીટીશનમાં સામાવાળા તરીકે જોડવામાં આવ્યા ન હતા અને તેમની ગેરહાજરીમાં આ હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. જો કે, હાઈકોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્દેશને ધ્યાનમાં રાખીને ટ્રિબ્યુનલે ગુણદોષના આધારે નિર્ણય માટે મામલો હાથ પર લીધો હતો.

ટ્રિબ્યુનલે તારીખ ૨૧.૯.૧૯૯૩ ના હુકમથી કર્ણાટક સર્ટેન ઈનામ્સ એબોલિશન એક્ટની કલમ ૧૨(૨) હેઠળ અપીલકર્તાઓને ભોગવટા હક્કો મંજૂર કર્યા હતા. અરજીનો નિકાલ કરતી વખતે ટ્રિબ્યુનલે એ હકીકતની નોંધ લીધી હતી કે તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમથી કર્ણાટક લેન્ડ રિફોર્મ્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૪૫ હેઠળ સામાવાળાઓના પક્ષમાં ભોગવટા હક્કો મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા અને વધુમાં એ હકીકત પણ નોંધી હતી કે ઉપરોક્ત હુકમના લગભગ ૧૧ વર્ષ પછી કરાયેલી રીટ પીટીશન લેચીસના કારણોસર ફગાવી દેવામાં આવી હતી. ટ્રિબ્યુનલે વધુમાં અવલોકન કર્યું કે ઉપરોક્ત સ્થિતિને જોતાં હાઇકોર્ટ દ્વારા દખલ ન કરવાના કારણે સામાવાળાઓને મંજૂર કરાયેલ ભોગવટા હક્કો બહાલ રહ્યા હતા. તેથી, ટ્રિબ્યુનલે અવલોકન કર્યું કે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા આ કેસની પુનઃવિચારણા કરવાનો પ્રશ્ન જ ઉપસ્થિત થતો ન હતો. ઉપરોક્ત અવલોકન છતાં ટ્રિબ્યુનલને જણાયું કે રીટ પીટીશન નં. ૫૪૯૫/૧૯૯૨ માં હાઇકોર્ટે અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલ ફોર્મ નં. ૧ પર વિચારણા કરવા અને તેનો નિકાલ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હોવાથી, તેની ગુણદોષ પર વિચારણા કરવી જરૂરી હતી. રસપ્રદ વાત એ છે કે ટ્રિબ્યુનલ એ હકીકતનો ઉલ્લેખ કરે છે કે ટ્રિબ્યુનલના અધ્યક્ષનો અભિપ્રાય હતો કે તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમને ફરીથી ખોલવાનો ન હતો. પરંતુ બે સભ્યોએ તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમની અસરને ધ્યાનમાં લીધા વિના અપીલકર્તાઓ ઘણા સમયથી મંદિરમાં પૂજા કરતા હોવાના

આધાર પર તેમના પક્ષમાં ભોગવટા ગણોત હક્કો મંજૂર કરતો હુકમ પસાર કર્યો હતો.

ટ્રિબ્યુનલના તારીખ ૨૧.૯.૧૯૯૩ ના ઉપરોક્ત હુકમને સામાવાળાઓ દ્વારા રીટ પીટીશન નં. ૩૫૩૯૪/૧૯૯૩ દાખલ કરીને પડકારવામાં આવ્યો હતો. વિદ્વાન સિંગલ જજે સામાવાળાઓના પક્ષમાં પસાર કરાયેલા તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમની અસર પર વિચારણા કરતી વખતે અવલોકન કર્યું કે અગાઉની રીટ પીટીશન (નં. ૧૪૦૩૩/૧૯૯૦) મંદિરના વહીવટદારો તરીકે "આર–૩ થી આર–૮" દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી હતી પરંતુ પાછળથી પીટીશન તે જ વ્યક્તિઓ "આર–૩ થી આર–૮" દ્વારા પરંતુ પૂજારીઓ અને ટ્રસ્ટીઓની ક્ષમતામાં દાખલ કરવામાં આવી છે. ત્યારપછી વિદ્વાન સિંગલ જજે એ.આઇ.આર. ૧૯૮૯ એસ.સી. પાના ૧૭૬૪, પૂજારીબાઈ વિ. મદન ગોપાલ માં નોંધાયેલા આ કોર્ટના ચુકાદાનો સંદર્ભ આપીને અવલોકન કર્યું કે લેચીસના કારણોસર ફગાવી દેવાયેલ રીટ પીટીશન રેસ જ્યુડિકેટા તરીકે લાગુ પડતી નથી. જ્યાં સુધી રીટ પીટીશન નં. ૫૪૯૫/૧૯૯૨ માં સામાવાળાઓને પક્ષકાર તરીકે ન જોડવાનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી વિદ્વાન સિંગલ જજે અવલોકન કર્યું કે તેઓ તારીખ ૧૬.૪.૧૯૯૩ ના હુકમને સુધારવા માટે કોઈ રિવ્યુ કે મોડિફિકેશન અરજી કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા હતા, એટલે કે કર્ણાટક સર્ટેન ઈનામ્સ એબોલિશન

એક્ટ હેઠળ તારીખ ૨૬.૬.૧૯૮૫ ની અપીલકર્તાઓની અરજી પર વિચારણા કરવા આપવામાં આવેલ નિર્દેશ બાબતે. વધુમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે વર્તમાન અપીલકર્તાએ રીટ પીટીશનમાં સામાવાળાઓને પક્ષકાર તરીકે ન જોડીને છેતરપિંડીપૂર્વક વર્તન કર્યું છે તેમ કહેવાનો કોઈ પ્રસંગ નહોતો. સિંગલ જજ એ મુદ્દા પર વધુ ભારપૂર્વક હતા કે અગાઉના હુકમની સમીક્ષા કરાવવાની જવાબદારી સામાવાળાઓની હતી. આશ્ચર્યજનક રીતે તેમણે રીટ પીટીશનમાં સામાવાળાઓને પક્ષકાર તરીકે ન જોડવામાં અપીલકર્તાઓના વર્તન અંગે કંઈપણ અવલોકન કરવાનું ટાળ્યું હતું. ત્યારપછી વિદ્વાન સિંગલ જજે ૧૯૭૯(૨) કે.એલ.જે. પાના ૩૭૦, બસપ્પા ગુરુસંગપ્પા વિ. લેન્ડ ટ્રિબ્યુનલ માં નોંધાયેલા કર્ણાટક હાઈકોર્ટના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો અને સદર ચુકાદામાંથી નીચેનો ફકરો ટાંક્યો જે નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવ્યો છે :

> "જો હરીફ અરજદારો પૈકીના એક અરજદારે પોતાની અરજી અગાઉ દાખલ કરી હોય અને ટ્રિબ્યુનલે તેને જમીનના સંબંધમાં ભોગવટા હક્ક મંજૂર કર્યો હોય અને ત્યારપછી અન્ય અરજદાર તે જ જમીનના સંબંધમાં કલમ ૪૮એ દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલા સમયમર્યાદાની અંદર અરજી કરે, તો ટ્રિબ્યુનલ પોતાના અગાઉના હુકમને રદબાતલ કરીને પછીની અરજી પર

વિચારણા કરવા અને બંને હરીફ અરજીઓ પર વિચારણા કરવા બંધાયેલ છે".

જો કે, અમને જણાય છે કે વિદ્વાન સિંગલ જજ બસપ્પા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં કરાયેલા અવલોકનને યોગ્ય વજન આપવામાં સંપૂર્ણપણે નિષ્ફળ ગયા કે જો પછીની અરજી "તે જ જમીનના સંબંધમાં કલમ ૪૮એ હેઠળ નિર્ધારિત સમયમર્યાદાની અંદર" કરવામાં આવી હોય. ડિવિઝન બેન્ચનો નિર્ણય એક અલગ હકીકતલક્ષી પરિસ્થિતિમાં આપવામાં આવ્યો હોય તેમ જણાય છે જ્યાં એવું જણાય છે કે ગણોત હક્કો મંજૂર કરવા માટે અરજી કરવા માટે માન્ય સમયની અંદર, તે જ કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ પછીની અરજી કરવામાં આવી હતી, તેથી, અન્ય પક્ષકારના પક્ષમાં અગાઉ હુકમ પસાર થઈ ચૂક્યો હતો તેવા આધાર પર તેને યોગ્ય રીતે ફગાવી શકાય નહીં. સમયસર ટ્રિબ્યુનલનો સંપર્ક કરનારા બંને અરજદારોના દાવા પર ગુણદોષના આધારે વિચારણા કરવી પડશે. પરંતુ અમને જણાય છે કે વર્તમાન કેસમાં પરિસ્થિતિ અલગ છે. સામાવાળાઓ દ્વારા કર્ણાટક લેન્ડ રિફોર્મ્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ ની જોગવાઈઓ હેઠળ ૧૯૭૪ ના સમયગાળામાં ભોગવટા હક્કો મંજૂર કરવા માટે અરજી કરવામાં આવી હતી. અપીલકર્તાઓને સાંભળ્યા પછી તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના રોજ સામાવાળાઓના પક્ષમાં સદર અરજી પર હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. તેમ છતાં કર્ણાટક

સર્ટેન ઈનામ્સ એબોલિશન એક્ટ, ૧૯૭૭ ના આધારે ગણોત હક્કો મંજૂર કરવા માટેની અરજી અપીલકર્તાઓ દ્વારા વર્ષ ૧૯૮૫ માં કરવામાં આવી હતી. આ હેતુ માટે કાયદા હેઠળ નિર્ધારિત સમયની અંદર એક અલગ કાયદા હેઠળ પછીથી કરવામાં આવેલી અરજી હતી તેવું ક્યાંય જણાતું નથી, જો કે અમને લાગે છે કે "નિર્ધારિત સમયની અંદર" એ એક જ જોગવાઈ હેઠળ હોવું જોઈએ. ત્યારપછી વિદ્વાન સિંગલ જજ નીચે મુજબના નિષ્કર્ષ પર આવ્યા હતા :

> " ..... ટ્રિબ્યુનલ પાસે તેના અગાઉના હુકમને રદબાતલ કરવાની સત્તા છે, ભલે તે હુકમ હાઈકોર્ટ દ્વારા બહાલ રાખવામાં આવ્યો હોય, જો તે જ જમીનમાં ભોગવટા હક્કો માટે અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અન્ય અરજી સાથે તેના પર વિચારણા કરવાની જરૂર હોય. આ સંબંધમાં અનુસરવાની યોગ્ય રીત એ રહેશે કે લેન્ડ ટ્રિબ્યુનલના હુકમને રદબાતલ કરવો, ભલે તે હાઈકોર્ટ દ્વારા બહાલ રાખવામાં આવ્યો હોય કે નહીં અને પછી બંને ફોર્મ્સ પર સાથે વિચારણા કરવી અને કાયદા અનુસાર હુકમો પસાર કરવા."

બસપ્પા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાંના નિર્ણયને વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા સંપૂર્ણપણે ખોટી રીતે લાગુ કરવામાં આવ્યો છે. બસપ્પાના કેસ (ઉપરોક્ત) ને લાગુ કરવા માટેનો અન્ય પ્રશ્ન એ હતો કે શું પછીની અરજી તે જ વ્યક્તિઓ દ્વારા

કે અન્ય વ્યક્તિઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી હતી. વર્તમાન કેસમાં વિદ્વાન સિંગલ જજે શોધી કાઢ્યું છે કે ૧૯૭૪ ની કાર્યવાહીમાં જે વ્યક્તિઓ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ હતી જેમાં ૧૯૭૯ માં હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો તે જ વ્યક્તિઓએ ૧૯૮૫ ની અરજી કરી હતી પરંતુ તેઓ અલગ ક્ષમતામાં હક્કનો દાવો કરી રહ્યા હતા. આવો તફાવત બિનમહત્વપૂર્ણ છે કારણ કે તેઓ કોઈપણ સંજોગોમાં તે જ વ્યક્તિઓ છે. એવું નથી કે જ્યારે અગાઉ તે જ જમીનના સંબંધમાં ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા બાબત પર વિચારણા કરવામાં આવી હતી અને તેના દ્વારા તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના રોજ હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે અપીલકર્તાઓ સામાવાળાના દાવાનો વિરોધ કરી શક્યા નહોતા અથવા ૧૯૮૫ માં કરાયેલી અરજી દ્વારા દાવો કરાયેલા તે હક્કોનો દાવો કરી શક્યા નહોતા. જો કે, વિદ્વાન સિંગલ જજે અપીલકર્તાઓ અને સામાવાળાઓ દ્વારા અનુક્રમે વર્ષ ૧૯૮૫ અને ૧૯૭૪ માં કરવામાં આવેલી બંને અરજીઓ પર વિચારણા કરવા માટે બાબત ટ્રિબ્યુનલને રિમાન્ડ કરતો હુકમ પસાર કર્યો હતો. એ નોંધવું યોગ્ય છે કે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમની કાયદેસરતા વિદ્વાન સિંગલ જજ સમક્ષ પ્રશ્નમાં નહોતી, તેમ છતાં આનુષંગિક કાર્યવાહીમાં મામલો ફરીથી ખોલવામાં આવ્યો હતો.

બંને પક્ષકારોએ વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમને ડિવિઝન બેન્ચ સમક્ષ પડકાર્યો હતો. ડિવિઝન બેન્ચે સામાવાળાઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલી અપીલ ગ્રાહ્ય રાખી હતી અને અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલી અપીલ ફગાવી દીધી હતી. ડિવિઝન બેન્ચે અપીલની સુનાવણી કરતી વખતે અવલોકન કર્યું કે ગણોતિયાઓ એટલે કે સામાવાળાઓને રીટ પીટીશન નં. ૫૪૯૫/૧૯૯૨ માં પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યા ન હતા. એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે કર્ણાટક સર્ટેન ઈનામ્સ એબોલિશન એક્ટ, ૧૯૭૭ હેઠળ અપીલકર્તાઓની અરજી પર વિચારણા કરવાનો હુકમ જારી કરતી વખતે અદાલત અગાઉની રીટ પીટીશનથી અજાણ હતી, જે અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી હતી અને ફગાવી દેવામાં આવી હતી, એટલે કે રીટ પીટીશન નં. ૧૪૦૩૩/૧૯૯૦. ડિવિઝન બેન્ચે એવો અભિપ્રાય લીધો કે તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમમાં દખલ કરવાનો ઈનકાર કરીને, હાઇકોર્ટે લેચીસના કારણોસર રીટ પીટીશન નં. ૧૪૦૩૩/૧૯૯૦ ને ફગાવી દેતી વખતે વાસ્તવમાં ટ્રિબ્યુનલના હુકમને બહાલ રાખ્યો હતો. ડિવિઝન બેન્ચનો એવો પણ અભિપ્રાય હતો કે અપીલકર્તાએ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના અગાઉના હુકમનો ખુલાસો ન કરીને અને વધુમાં ઉપરોક્ત રીટ પીટીશનમાં સામાવાળાઓને પક્ષકાર તરીકે ન જોડીને છેતરપિંડી આચરી હતી. સામાવાળાઓને તારીખ ૨૮.૨.૧૯૮૧ ના રોજ ભોગવટા પ્રમાણપત્ર પણ આપવામાં આવ્યું હતું. રીટ પીટીશન ૧૧ વર્ષના

સમયગાળા પછી દાખલ કરવામાં આવી હતી. એવું પણ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે બાબત પહેલેથી જ પૂર્ણ થઈ ચૂકી હતી અને તેને ફરીથી ખોલી શકાતી નહોતી કે ન તો તે મુજબની કોઈ અરજ હતી. ડિવિઝન બેન્ચે એવું પણ ઠેરવ્યું હતું કે બસપ્પા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં કર્ણાટક હાઇકોર્ટનો નિર્ણય લાગુ પડશે નહીં કારણ કે વાંધાઓ નિર્ધારિત સમયની અંદર દાખલ કરવામાં આવ્યા હોવાનું કહી શકાય નહીં. ડિવિઝન બેન્ચ એવા નિષ્કર્ષ પર આવી હતી કે હકીકતો છૂપાવવામાં આવી છે અને અપીલકર્તાઓ દ્વારા છેતરપિંડી કરવામાં આવી છે, જેના પરિણામે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમથી અને ભલે લેચીસના કારણોસર હાઇકોર્ટ દ્વારા આ બાબતમાં દખલ કરવાનો ઇનકાર કરવાથી અંતિમતા પ્રાપ્ત કરી ચૂકેલી સ્થિર સ્થિતિને અસ્થિર કરવામાં કાયદાની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ થયો છે.

અપીલકર્તાઓ વતી વિદ્વાન વકીલ દ્વારા ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા કરવામાં આવેલા કેટલાક સખત અવલોકનો તરફ પણ અમારું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે જેમાં કહેવામાં આવ્યું હતું કે લેન્ડ ટ્રિબ્યુનલના સભ્યો અને વહીવટદારો વચ્ચે સ્પષ્ટ મેળાપીપણું હતું વગેરે વગેરે.

અપીલકર્તાઓ વતી ભારપૂર્વક એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે લેચીસના કારણોસર હુકમમાં દખલ કરવાનો હાઇકોર્ટનો ઇનકાર એવો અર્થ નથી દર્શાવતો કે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરાયેલ હુકમ બહાલ રાખવામાં આવ્યો હતો, કે ન તો હાઇકોર્ટનો હુકમ કર્ણાટક સર્ટેન ઇનામ્સ એબોલિશન એક્ટ, ૧૯૭૭ ની જોગવાઈઓ હેઠળ અપીલકર્તાઓને પ્રાપ્ત થયેલા હક્કોના સંબંધમાં રેસ જ્યુડિકેટા તરીકે પરિણમે છે, જે પ્રશ્ન પર કોઈપણ સંજોગોમાં ગુણદોષના આધારે વિચારણા થવી જોઈતી હતી પરંતુ કોઈ અદાલત દ્વારા તેના પર વિચારણા કરવામાં આવી નથી. એવી ભારપૂર્વક રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ડિવિઝન બેન્ચ માટે ટ્રિબ્યુનલના સભ્યો વિરુદ્ધ અપમાનજનક ટિપ્પણી કરવાનો અને અપીલકર્તાઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી છેતરપિંડીના તારણો નોંધવાનો કોઈ પ્રસંગ નહોતો.

અપીલકર્તાઓ વતી કરવામાં આવેલી રજૂઆતોના સંદર્ભમાં હકીકતોને જોતાં ઘટનાઓનો જે ક્રમ મહત્વપૂર્ણ બને છે તે એ છે કે વર્ષ ૧૯૭૯ માં, કર્ણાટક લેન્ડ રિફોર્મ્સ એક્ટની કલમ ૪૫ હેઠળ ભોગવટા ગણોત હક્ક મંજૂર કરવાનો હુકમ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા અપીલકર્તાઓની હાજરીમાં પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. ટ્રિબ્યુનલના હુકમમાં અવલોકન કર્યા મુજબ સામાવાળાઓના ગણોત હક્કો પણ સ્વીકારવામાં આવ્યા હતા. ત્યારપછી લાંબા સમય સુધી કંઈ બન્યું નહીં એટલે કે કોઈ અપીલ કે રિવિઝન દાખલ કરવામાં આવી નહીં અને હુકમને આખરી બનવા

દેવામાં આવ્યો. તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમને રીટ પીટીશન નં. ૧૪૦૩૩/૧૯૯૦ ના માધ્યમથી પડકારવામાં આવ્યો તે પહેલાં અગિયાર વર્ષનો સમયગાળો વીતવા દેવામાં આવ્યો હતો, જે રીટ પીટીશન કેટલાક મુદ્દાઓની ચર્ચા કર્યા પછી આખરે લેચીસના કારણોસર ફગાવી દેવામાં આવી હતી. આવા હુકમની અસર દેખીતી રીતે એ થશે કે હાઇકોર્ટનો એવો અભિપ્રાય રહ્યો છે કે ૧૯૭૯ થી લગભગ ૧૧ વર્ષ સુધી બિનપડકારેલી ચાલી આવતી પરિસ્થિતિ ચાલુ રહેવા દેવી જોઈએ અને આ બાબતની સુનાવણી કરવાનો ઘણો મોડો તબક્કો હતો. ફરીથી અમને જણાય છે કે હાઇકોર્ટના ઉપરોક્ત હુકમને અંતિમ બનવા દેવામાં આવ્યો છે અને સદર હુકમ સામે કોઈ અપીલ કે અન્ય કોઈ કાર્યવાહી પણ પસંદ કરવામાં આવી નહોતી. આમ તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમ સામેનો પડકાર ત્યાં જ અટકી ગયો અને તેની કાયદેસરતા ક્યાંય પ્રશ્નમાં નહોતી, ૧૯૮૫ માં કરાયેલી અરજીમાં અપીલકર્તાઓ દ્વારા શરૂ કરવા માંગેલી કાર્યવાહીમાં પણ નહીં.

તે દરમિયાન, વર્ષ ૧૯૮૫ માં અપીલકર્તાઓ દ્વારા કર્ણાટક સર્ટેન ઈનામ્સ એબોલિશન એક્ટ, ૧૯૭૭ ની જોગવાઈઓ હેઠળ ભોગવટાની નોંધણી માટે ફોર્મ ૧ માં એક અરજી આપવામાં આવી હતી. તે પેન્ડિંગ રહી હોવાથી અને તેનો નિર્ણય ન થવાથી, અન્ય એક રીટ પીટીશન એટલે કે રીટ પીટીશન નં.

પ૪૯૫/૧૯૯૨ દાખલ કરવામાં આવી હતી પરંતુ સામાવાળાઓને સદર પીટીશનમાં પક્ષકાર તરીકે જોડવામાં આવ્યા ન હતા. એ સાચું છે કે વર્ષ ૧૯૮૫ માં અપીલકર્તાઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજીનો નિકાલ કરવા માટે ટ્રિબ્યુનલને નિર્દેશ માંગવામાં આવ્યો હતો અને વિદ્વાન સિંગલ જજ, બંને પક્ષકારોનું પ્રતિનિધિત્વ હતું તેવી અરજી પર તે જ જમીનના સંબંધમાં ૧૯૭૯ માં ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરાયેલા અગાઉના હુકમથી અજાણ હોવાને કારણે, ગુણદોષ પર અરજીનો નિકાલ કરવાનો હુકમ પસાર કર્યો હતો. જો કે, અમને લાગે છે કે વિદ્વાન સિંગલ જજ એકતરફી રીતે એવું કહેવામાં ભૂલ કરી ગયા કે હુકમની સમીક્ષા કરાવવી કે સુધારો કરાવવો એ સામાવાળાઓ માટે અનિવાર્ય હતું. રીટ પીટીશન નં. પ૪૯૫/૧૯૯૨ માં વર્તમાન સામાવાળાઓને પક્ષકાર તરીકે ન જોડીને અપીલકર્તાઓએ સામાવાળાઓને તે હુકમને પડકારવાની તકથી વંચિત રાખ્યા હતા, બલ્કે તેઓને સમગ્ર કાર્યવાહી વિશે અંધારામાં રાખવામાં આવ્યા હતા. ૧૯૮૫ માં કરવામાં આવેલી અપીલકર્તાઓની અરજી પર વિચારણા કરવાનો કોઈપણ હુકમ સામાવાળાઓના પક્ષમાં પસાર કરાયેલા તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમને અસર કરે તેવી સંભાવના હતી. અપીલકર્તાઓ ૧૯૭૪ ની અગાઉની કાર્યવાહીમાં પક્ષકાર હોવાથી તે જાણતા હતા. આમ હકીકત એ રહે છે કે મહત્વપૂર્ણ હકીકતો અદાલતના ધ્યાન પર લાવવામાં આવી ન હતી અને જે વ્યક્તિઓ આખરે અસરગ્રસ્ત થવાની હતી તેઓને પક્ષકાર તરીકે જોડવાનું ટાળવામાં આવ્યું હતું. તે માત્ર દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની જોગવાઈ

અનુસાર તકનીકી અને ચુસ્તપણે જરૂરી પક્ષકારોને ન જોડવાનો પ્રશ્ન નહોતો, બલ્કે ખાસ કરીને સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની કાર્યવાહીમાં યોગ્ય પક્ષકારો અદાલત સમક્ષ ઉપસ્થિત હોવાનો ઘણો મોટો પ્રશ્ન હતો. અન્યથા ઉઠાવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવેલી દલીલ ટકી શકે તેવી નથી. ટ્રિબ્યુનલ અને હાઇકોર્ટે પણ અનુભવ્યું હતું કે તે જમીનમાં પક્ષકારોના હક્કોનો પ્રશ્ન ૧૯૭૯ માં નક્કી થઈ ચૂક્યો હતો અને તે બાબતને ફરીથી ખોલવાનો કોઈ પ્રસંગ નહોતો, તેમ છતાં રીટ પીટીશનમાં પક્ષકાર તરીકે સામાવાળાઓની ગેરહાજરીમાં વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા આપવામાં આવેલા ગુણદોષ પર અરજીનો નિકાલ કરવાના નિર્દેશને ધ્યાને રાખીને તેને ફરીથી ખોલવામાં આવી હતી. આ નિર્દેશનો અર્થ ક્યારેય એવો નહોતો કે ૧૯૮૫ માં કરાયેલી અરજીનો એવું કહીને નિકાલ કરી શકાતો નથી કે તે જ પક્ષકારોની હાજરીમાં તે જ જમીનના સંબંધમાં બાબત પહેલેથી જ નક્કી થઈ ચૂકી હતી અથવા ભોગવટાની નોંધણી કરવાનો હુકમ પસાર કરવા માટે જમીન વધુ ઉપલબ્ધ નહોતી. કદાચ વિદ્વાન સિંગલ જજના નિર્દેશને એવી ખોટી રીતે સમજવામાં આવ્યો હતો કે આવો અભિપ્રાય લેવાનું શક્ય નહોતું અને તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના અગાઉના હુકમને અવગણીને અથવા જે હુકમ પ્રશ્નમાં પણ નહોતો તેને ફરીથી ખોલીને ગુણદોષ પર મામલાની વિચારણા થવી જ જોઈએ. ૧૯૮૫ માં કરાયેલી અરજીના નિકાલ માટે અરજ કરતી વખતે રીટ પીટીશન નં. ૫૪૯૫/૧૯૯૨ માં છૂપાવવામાં આવેલી તે ચોક્કસપણે એક ખૂબ જ સુસંગત હકીકત હતી. તે રીટ પીટીશનમાં

સામાવાળાઓને પક્ષકાર તરીકે ન જોડવામાં અથવા તે જ જમીનના સંબંધમાં અને પોતાની જાણમાં હોવા છતાં તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના અગાઉના હુકમનો ખુલાસો ન કરવામાં, તે ખુલાસો કરવો જરૂરી નહોતો તેવા આધાર પર અપીલકર્તાઓને કોઈ સદ્‌ભાવનાનો દાવો કરવાની પરવાનગી આપી શકાય નહીં. અગાઉ અવલોકન કર્યા મુજબ, તેઓ સારી રીતે જાણતા હતા કે જો તેમના પક્ષમાં કોઈ હુકમ પસાર કરવામાં આવશે તો સામાવાળાઓ અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ બનશે. તે જ જમીનને લગતા પૂર્વ–અસ્તિત્વ ધરાવતા હુકમ અને તેનો ખુલાસો ન કરવા અંગે વિદ્વાન સિંગલ જજ સમક્ષ આ મુદ્દો ઉઠાવવાથી સામાવાળાઓ વંચિત રહ્યા હતા. અપીલકર્તાઓનું વર્તન જો છેતરપિંડીભર્યું ન હોય તો પણ ન્યાયી હોવાથી ઘણું દૂર હતું. તે મહત્વપૂર્ણ હકીકતનું ઈરાદાપૂર્વકનું છૂપાવવું હતું જેના કારણે સામાવાળાઓને પૂર્વગ્રહ થયો હતો. સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ દાદ મેળવવા માટે નિષ્પક્ષતા એ મૂળભૂત નિયમ છે.

પછીનો પ્રશ્ન બસપ્પા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં કર્ણાટક હાઈકોર્ટના નિર્ણય વિશે છે જેના આધારે વિદ્વાન સિંગલ જજે તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમને ફરીથી ખોલ્યો હતો અને જે સંબંધમાં અમે ચુકાદાના અગાઉના ભાગમાં પહેલેથી જ અમારા અવલોકનો કર્યા છે. દેખીતી રીતે જ, ઉપર નોંધાયેલો નિર્ણય આ કેસને લાગુ પડતો નથી. આ તબક્કે અમે એવું પણ અવલોકન કરવા માંગીએ છીએ કે

ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના રોજ હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. અપીલકર્તાઓએ કર્ણાટક સર્ટેન ઈનામ્સ એબોલિશન એક્ટ, ૧૯૭૭ ની કલમ ૫(૨)(૧) હેઠળ પૂજારી તરીકે પોતાના હક્કોનો દાવો કર્યો હતો, જે દલીલ જ્યારે આ બાબત ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ હતી અને તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના રોજ આખરી હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો ત્યારે તેઓ દ્વારા લઈ શકાઈ હોત. તે શા માટે ન થઈ શક્યું તે અંગે કંઈપણ દર્શાવવામાં આવ્યું નથી. વાસ્તવમાં સામાવાળાઓના ગણોત હક્કો ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ સ્વીકારવામાં આવ્યા હતા. ૧૯૮૫ માં કરાયેલી અરજી તે જ વ્યક્તિઓ વચ્ચે અને તે જ જમીનના સંબંધમાં હતી. ૧૯૮૫ માં કરાયેલી અરજીમાં જે દાવો કરવામાં આવ્યો હતો તે ૧૯૭૯ માં હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો ત્યારે યોગ્ય રીતે દાવો કરી શકાયો હોત અથવા આગળ ધરી શકાયો હોત. ટ્રિબ્યુનલ અને વિદ્વાન સિંગલ જજે એવું અવલોકન કરવામાં ભૂલ કરી હોવાનું કહી શકાય નહીં કે એકવાર મામલો આખરી થઈ ગયો અને હાઇકોર્ટે ટ્રિબ્યુનલના તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમો મુજબની પ્રવર્તમાન સ્થિતિમાં દખલ કરવાનો ઇનકાર કરી દીધો, તે પછી મામલાને ફરીથી ખોલવાનો અને ગુણદોષના આધારે તેનો નિર્ણય કરવાનો કોઈ પ્રસંગ નહોતો. વાસ્તવમાં અગાઉનો હુકમ પણ ગુણદોષ પર જ હતો. તે મહેસૂલી રેકર્ડ્સ અને કેસના રેકર્ડ પરના નિવેદનો તથા પક્ષકારો પૈકીના એક દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાતના આધારે પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. તે બાબતને અંતિમતા પ્રાપ્ત કરવા દેવામાં આવી હતી.

અમે હવે અપીલકર્તાઓ વતી કરવામાં આવેલી પછીની રજૂઆત પર વિચારણા કરીએ છીએ કે રીટ પીટીશન નં. ૧૪૦૩૩/૧૯૯૦ માં હાઇકોર્ટે લેચીસના કારણોસર તેને ફગાવી દેતો પસાર કરેલો હુકમ રેસ જ્યુડિકેટા તરીકે પરિણમશે નહીં જેથી પછીની કાર્યવાહી એટલે કે કર્ણાટક સર્ટેન ઈનામ્સ એબોલિશન એક્ટ, ૧૯૭૭ ની જોગવાઈઓ હેઠળ ૧૯૮૫ માં કરાયેલી અરજીમાં ગુણદોષ પર અપીલકર્તાઓના દાવાની વિચારણા કરવા સામે બાધરૂપ બને. વાસ્તવમાં વર્તમાન કેસમાં રેસ જ્યુડિકેટાના બાધનો પ્રશ્ન સુસંગત નથી. આ બાબતને થોડા અલગ પરિપ્રેક્ષ્યમાં ધ્યાને લેવાની છે. રીટ પીટીશન નં. ૫૪૯૫/૧૯૯૨ માં હાઇકોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમને ધ્યાનમાં રાખીને ટ્રિબ્યુનલ અને વિદ્વાન સિંગલ જજે કર્ણાટક સર્ટેન ઈનામ્સ એબોલિશન એક્ટ, ૧૯૭૭ ની જોગવાઈઓ હેઠળ અપીલકર્તાઓની અરજી પર "ગુણદોષના આધારે" વિચારણા કરવા પોતાને લાચાર ગણ્યા હતા, પરંતુ આ હુકમનું ટ્રિબ્યુનલ અને વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા કરવામાં આવ્યું તેટલું સંકુચિત અર્થઘટન કરી શકાય નહીં. હકીકત એ છે કે તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમથી સામાવાળાઓના પક્ષમાં ભોગવટા ગણોત હક્કો મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા અને વર્ષ ૧૯૮૧ માં તેમના પક્ષમાં તે મુજબનું પ્રમાણપત્ર પણ ઈસ્યુ કરવામાં આવ્યું હતું. અગાઉ દર્શાવ્યા મુજબ પણ આ હુકમ અપીલકર્તાઓની હાજરીમાં પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. તેનું પરિણામ એ આવ્યું કે કર્ણાટક લેન્ડ રિફોર્મ્સ એક્ટની કલમ ૪૫ હેઠળ

સામાવાળાઓના પક્ષમાં ગણોત હક્કો સંપાદિત અને મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા તેથી કર્ણાટક સર્ટેન ઈનામ્સ એબોલિશન એક્ટ, ૧૯૭૭ ની કલમ ૫(૨)(૧) હેઠળ ભોગવટાની નોંધણી માટે તે જમીન વધુ ઉપલબ્ધ નહોતી, ખાસ કરીને જ્યારે તારીખ ૨૨.૬.૧૯૮૫ ની અરજી કરવામાં આવી તે પહેલાં કે ત્યાં સુધી તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમને પડકારવામાં આવ્યો ન હતો. તેણે અંતિમતા પ્રાપ્ત કરી હતી. લગભગ ૧૧ વર્ષના સમયગાળા પછી પ્રથમ વખત એક રીટ પીટીશન એટલે કે રીટ પીટીશન નં. ૧૪૦૩૩/૧૯૯૦ દાખલ કરીને તેને પડકારવામાં આવ્યો હતો. અમે પહેલેથી જ નોંધ્યું છે કે સદર રીટ પીટીશન આખરે લેચીસના કારણોસર ફગાવી દેવામાં આવી હતી, જે હુકમને ડિવિઝન બેન્ચ સમક્ષ કોઈ અપીલ દાખલ કરીને કે અન્યથા ફરીથી પડકારવામાં આવ્યો ન હતો.

૧૧ વર્ષ અગાઉ પસાર કરાયેલા હુકમને પડકારતી માત્ર રીટ પીટીશન દાખલ કરવાથી, જે પીટીશન લેચીસના કારણોસર ફગાવી દેવામાં આવી હોય, તેનો અર્થ એવો નથી થતો કે તે આપમેળે જ સમગ્ર મામલાને અન્ય કોઈપણ આનુષંગિક કાર્યવાહીમાં તપાસવા માટે ફરીથી ખોલી નાખે છે અને હુકમ દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલી અંતિમતા નષ્ટ થઈ જાય છે. તેથી, આ રેસ જ્યુડિકેટાના બાધનો પ્રશ્ન નથી પરંતુ મુદ્દો એ છે કે વર્ષ ૧૯૮૫ માં જ્યારે અપીલકર્તાઓ દ્વારા સદર

અધિનિયમની કલમ ૫(૨)(૧) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓના આધારે વિવાદિત જમીન પર ભોગવટાની નોંધણી માટે કર્ણાટક સર્ટેન ઈનામ્સ એબોલિશન એક્ટ, ૧૯૭૭ ની જોગવાઈઓ હેઠળ અરજી કરવામાં આવી હતી, ત્યારે તે હેતુ માટે જમીન ઉપલબ્ધ નહોતી, કારણ કે વર્ષ ૧૯૭૯ માં જ સક્ષમ અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી અદાલત દ્વારા સામાવાળાઓને ભોગવટા ગણોત હક્કો મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા. તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ નો હુકમ એવો કોઈ રદબાતલ હુકમ નથી કે જેથી કોઈપણ આનુષંગિક કાર્યવાહીમાં તેની અવગણના કરી શકાય કે ન તો ૧૯૮૫ માં અપીલકર્તાઓ દ્વારા શરૂ કરાયેલી કાર્યવાહીમાં તેને પ્રશ્નમાં મૂકવામાં આવ્યો હતો. રીટ પીટીશન નં. ૫૪૯૫/૧૯૯૨ માં સામાવાળાઓની ગેરહાજરીમાં અને મહત્વપૂર્ણ હકીકતો છૂપાવીને મેળવવામાં આવેલો વિદ્વાન સિંગલ જજનો હુકમ, ઉપર ગણાવેલી હકીકતો અને સંજોગો છતાં અપીલકર્તાઓના દાવાને મંજૂર કરવા માટે ટ્રિબ્યુનલ અથવા વિદ્વાન સિંગલ જજને ફરજ પાડતો નથી. એ સમજી શકાય તેવું નથી કે સિંગલ જજ કર્ણાટક લેન્ડ રિફોર્મ્સ એક્ટની કલમ ૪૫ હેઠળ ભોગવટા ગણોત હક્કો માટે ૧૯૭૪ માં સામાવાળાઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજી પર નવેસરથી વિચારણા કરવાનો હુકમ સમગ્ર મામલાને ફરીથી ખોલીને કેવી રીતે આપી શકે, સિવાય કે બસપ્પા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાંના નિર્ણયના આધારે જેને પ્રસ્તુત કેસમાં સંપૂર્ણપણે ખોટી રીતે લાગુ કરવામાં આવ્યો છે. ડિવિઝન બેન્ચે યોગ્ય રીતે ઠેરવ્યું છે કે તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમની કાયદેસરતાનો પ્રશ્ન વર્ષ ૧૯૮૫ માં અપીલકર્તાઓ

દ્વારા દાખલ કરાયેલી પીટીશનમાં ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પ્રશ્નમાં નહોતો કે ન તો તે વિદ્વાન સિંગલ જજ સમક્ષ વિચારણાનો વિષય હતો. સિંગલ જજનો હુકમ અપીલમાં ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા યોગ્ય રીતે રદબાતલ કરવામાં આવ્યો છે.

દલીલો પૂર્ણ થતાં અપીલકર્તાઓ વતી વિદ્વાન વકીલે વિનંતી કરી હતી અને થોડા દિવસોમાં લેખિત દલીલો રજૂ કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવી હતી. પરંતુ તે બે અઠવાડિયાથી વધુ સમય પછી દાખલ કરવામાં આવી હોય તેમ જણાય છે અને તે પણ, રજિસ્ટ્રીની ફોરવર્ડિંગ નોંધ દ્વારા દર્શાવ્યા મુજબ, સામાવાળાઓના વકીલને નકલ આપ્યા વિના. માત્ર આ હકીકત જ અપીલકર્તાઓની લેખિત રજૂઆતો પર વિચારણા કરવા માટે તેમને ગેરલાયક ઠેરવે છે, જે રજૂઆતો અન્યથા પણ, અમને જણાય છે કે, માત્ર બાબતના તે ગુણદોષ સાથે સંબંધિત છે કે કર્ણાટક લેન્ડ રિફોર્મ્સ એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ સામાવાળાઓને ભોગવટા ગણોત હક્ક પ્રાપ્ત થશે નહીં. તારીખ ૩.૭.૧૯૭૯ ના હુકમના ગુણદોષ એ આ કાર્યવાહીમાં વિચારણા હેઠળનો વિષય નથી. તમામ હકીકતલક્ષી પ્રશ્નો ઉખેળવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે જેની આ કાર્યવાહીમાં તપાસ થઈ શકે નહીં.

ઉપર થયેલી ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમમાં દખલ કરવાનું કોઈ યોગ્ય કારણ અમને જણાતું નથી, સિવાય કે કેટલાક અવલોકનો જે થોડા કઠોર છે અને કેસના નિકાલ માટે કરવા જરૂરી ન હતા તેને કાઢી નાખવા, એટલે કે હુકમનો તે ભાગ જ્યાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે "અપીલકર્તાએ છેતરપિંડી આચરી હતી અને વહીવટદારો તથા લેન્ડ ટ્રિબ્યુનલના સભ્યો વચ્ચે મેળાપીપણું હતું અને સભ્યોએ નિર્લજ્જતાપૂર્વક આગળ વધીને અપીલકર્તાઓને ભોગવટા ગણોત હક્ક મંજૂર કર્યો હતો", વધુમાં તે અવલોકન કે અપીલકર્તાઓ અન્યથા ફોજદારી કાર્યવાહીને પાત્ર હતા.

પરિણામે, ઉપર કરાયેલા અવલોકનોને આધીન અપીલ ફગાવી દેવામાં આવે છે. જો કે, ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ કરવામાં આવતો નથી.

અપીલ ફગાવી દેવામાં આવે છે.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા

ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.